

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/227825,Uroczystosc-upamietniajaca-ofiary-operacji-polskiej-NKWD.html>
26.02.2026, 17:15

Uroczystość upamiętniająca ofiary operacji polskiej NKWD

11 sierpnia 2025 r. w Warszawie przed Pomnikiem Poległym i Pomordowanym na Wschodzie złożyliśmy hołd ofiarom operacji polskiej NKWD, zamordowanym w Związku Sowieckim w latach 1937-1938.

11.08.2025

[NKWD Zbrodnie sowieckie](#)

Obchody rozpoczęto odegraniem hymnu Rzeczypospolitej Polskiej, po którym powitano zgromadzonych gości. Następnie dr hab. Sławomir Cenckiewicz, szef Biura Bezpieczeństwa Narodowego, odczytał list od Prezydenta RP skierowany do uczestników uroczystości.

- Pochylamy głowy przed ofiarami jednej z największych tragedii w historii naszego narodu, jaką była operacja polska, a w istocie operacja antypolska z 1937 roku zrealizowana przez NKWD

- napisał dr Karol Nawrocki.

Prezydent RP przypomniał tragiczną skalę represji wymierzonych w polską społeczność w Związku Sowieckim w latach 1937-1938. Zaznaczył, że ofiarami byli nie tylko mężczyźni, lecz także kobiety i dzieci, a działania sprawców nosiły znamiona zaplanowanego ludobójstwa:

- Ostatecznie zgładzono nie mniej niż 200 tys. Polaków. Przebieg, olbrzymia skala i narodowy charakter tej sowieckiej zbrodni na Polakach, w której specjalne rozkazy dotyczyły również represjonowania kobiet i dzieci, celem reedukacji kierowanych do kolonii pracy i sierocińców, wyczerpuje prawną definicję ludobójstwa.

Podczas uroczystości do zebranych zwrócił się również zastępca prezesa IPN dr hab. Karol Polejowski, który przypomniał, że rozkaz z 11 sierpnia 1937 roku był w istocie zapowiedzią masowej eksterminacji Polaków w Związku Sowieckim:

- Rozkaz z 11 sierpnia 1937 roku można sparafrazować, przytaczając jedną z wypowiedzi twórcy totalitarnego państwa sowieckiego Lenina: Zabijajcie Polaków. Im więcej, tym lepiej.

Na zakończenie zastępca prezesa IPN wezwał do zachowania pamięci o ofiarach i przekazywania jej kolejnym pokoleniom:

- Pamiętajmy o naszych rodakach, którzy w latach 1937-38 byli mordowani tylko dlatego, że byli Polakami. Niech trwa w nas ta pamięć i przekazujemy ją przyszłym pokoleniom, tak aby ta sztafeta pokoleń, duma z polskości, z naszej historii i tradycji trwała.

Na zakończenie zorganizowanych przez IPN uroczystości wspólnie odmówiono modlitwę

oraz złożono wieńce pod pomnikiem.

Po klęsce w wojnie z Rzeczpospolitą w bolszewickim kierownictwie narodziła się koncepcja zsovietyzowania Polaków pozostałych na wschód od linii granicznej wyznaczonej Traktatem Ryskim. Zamierzano uczynić z nich komunistycznych janczarów przydatnych w kolejnej zbrojnej konfrontacji z Polską. Wyznaczono dwa polskie Rejony Narodowe: w 1925 tzw. Marchlewszczyznę na Ukrainie i w 1932 Dzierżyńszczyznę na Białorusi, gdzie osiedlano polskie rodziny poddawane głębokiej indoktrynacji komunistycznej. Okazało się jednak, że Polacy są odporni na propagandę i nie zamierzają porzucić wiary i tradycji narodowych.

W połowie lat trzydziestych zmienił się stosunek Moskwy do ludności polskiej: do niedawna traktowano ją jako materiał na przyszłą sowiecką jacejkę w II RP – w 1936 roku ogłoszono decyzję o rozwiązaniu Marchlewszczyzny, a na podstawie uchwały Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 28 kwietnia 1936 roku rozpoczęto masowe wywózki mieszkańców na Syberię i do Kazachstanu. Zgodnie z końcowymi sprawozdaniami NKWD, należy przyjąć, że objęły one wówczas około 50 tys. Polaków.

Ostateczne rozwiązanie kwestii polskiej rozpoczęło się na przełomie lata i jesieni 1937 roku. Rozkazem nr 00485 Jeżowa z 11 sierpnia 1937 roku uznano Polaków – obywateli sowieckich – za szpiegów na usługach warszawskiego wywiadu. Ruszyła wielka akcja „oczyszczania pasa przygranicznego z elementu niepewnego” i „całkowitej likwidacji [...] podstawowych zasobów ludzkich polskiego wywiadu w ZSRS”.

Jeżow, cieszący się ponurą sławą „krwawego karła” z powodu okrucieństwa i uderzająco niskiego wzrostu, wprowadził podział aresztowanych na grupy. „Wszyscy aresztowani w miarę ujawnienia stopnia ich przewinienia w procesie śledztwa podlegają podziałowi na dwie kategorie: Pierwsza kategoria, do której należą wszystkie szpiegowskie, dywersyjne, szkodnicze i powstańcze kadry wywiadu, podlega rozstrzelaniu; druga kategoria, mniej aktywna od nich, podlega osądzeniu w więzieniach i łagrach z wyrokiem od 5 do 10 lat” – zarządził.

Tylko w ciągu sześciu tygodni na śmierć posłano około 72 tysięcy osób. Zwłoki pomordowanych wywożono w okoliczne lasy, gdzie w dobrze ukrytych miejscach wrzucano je do głębokich dołów i zasypywano. Spoczywają obok jeńców katyńskich w Bykowni i Kuropatach, a także w Moskwie-Butowie, Lewaszowie pod Petersburgiem, Smoleńsku, Charkowie, Winnicy.

Rodziny ofiar zostały rozkazem 00486 deportowane do Kazachstanu i na Syberię. Deportacje ze zlikwidowanej dopiero w 1938 roku Dzierżyńszczyzny dotknęły prawdopodobnie około 20 tys. osób.

Zbrodnia, która przyniosła pięciokrotnie większą liczbę ofiar niż Zbrodnia Katyńska, wciąż nie znalazła należnego jej miejsca w zbiorowej pamięci Polaków.

Przeczytaj więcej:

- [Marcin Majewski: „Operacja polska” 1937–1938 w Ukraińskiej SRS. Antypolski wymiar rozkazu NKWD nr 00485](#)
- [Marek Klecel: Ludobójstwo przed wojenną zagładą. „Operacja polska” NKWD](#)
- [Anna Zechenter, Jerzy Wójcicki: Szukam prawdy o „podolskim Katyniu”](#)

- [Teresa Zawadzka: Postawiłam krzyż na grobie dziadka](#)
- [Henryk Głębocki, Nikita Pietrow: „Operacja polska” 1937-1938 na tle mechanizmów Wielkiego Terroru](#)
- [Anna Zechenter: Czym była „Operacja Polska”?](#)
- [operacja-polska.pl](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Warszawa

Centrala

NKWD, Zbrodnie sowieckie

Rocznica